

ANOTACE

WILSON, Ben: *Metropolis: Historie města, největšího vynálezu lidstva*. Praha: Pangea, 2021. 440 s.

Ben Wilson, autor knihy „Metropolis: Historie města, největšího vynálezu lidstva“, vezme čtenáře na okružní cestu historií z perspektivy několika různých dominantních měst, čímž ukáže 7 000 let vývoje lidstva a jeho nejdůležitějšího objevu. Zaměřuje se především na geografická kritéria, společnost a ekonomické principy mnoha měst. V rámci této cesty autor poukazuje na různé pozitivní a negativní vlivy, které se se zmíněným objevem člověka pojí. Dotyčné vlivy ovšem nevidí jako fyzické jevy, které se ve městech objevují a jimiž jsou například architektura či cesty. Naopak dané vlivy jsou tvořeny něčím víc fyzicky neuchopitelným, a to stvořeními žijícími uvnitř. Nedívá se tedy pouze na to, jak města vypadají, ale také na vnitřní síly, které je drží pohromadě a na to, jak vlastně fungují pod svým povrchem. Zároveň zmiňuje, že ani sami lidé, kteří se podílí na vedení daných měst neví, co se ve skutečnosti děje mimo jejich dohled. Aby podpořil své argumenty, sám se osobně vydal do jednotlivých měst. Díky tomu si mohl osahat a poznat na vlastní kůži principy a procesy, které v městech probíhají.

Wilson postupně ukazuje vývoj měst na řadě metropolí, podle kterých jsou rozděleny jednotlivé kapitoly publikace. Sleduje jejich evoluci od samotného počátku v Mezopotámii, přes kosmopolitní města starověkého Řecka, globální města světového obchodu po objevení nového kontinentu, kavárny Londýna až po megaměsta současnosti. Nezabývá se pouze dobře známými městy, ale zmiňuje i taká, jejichž historie není většině čtenářů známá.

Města jsou dle Wilsona často spojována s rychlým šířením nákaz a nemocí, kvůli čemuž jsou považována za líhně epidemií. Důkazem je nejnovější celosvětová epidemie covidu-19, která se dokázala rozšířit právě kvůli vysoké koncentraci lidí na jednom místě. Přeci jen stále více lidí žije v těsných prostorách s úzkými uličkami a ve vysokých mrakodrapech, což ve značné míře svědčí virům a bakteriím, které jsou ve městech produkovány a rychle rozšiřovány mezi davy lidí pohybujících se v těchto stísněných místech. Podobné jevy neplatí pouze v dnešní době, ale především v minulosti. Když čtenář pohlédne hlouběji do historie, může narazit například na epidemii dýmějového moru, více známou pod názvem „černá smrt“, která prakticky vyhladila velká evropská města. Pokud se však tehdejší lidé chtěli podílet na městském životě a těžit z jeho bohatství, museli v něm žít. V dnešní době technologie poskytují mnoho možností, jak žít mimo metropole a zároveň v nich pracovat. Umožňuje to především online prostředí. I přesto se však mnoho lidí k odchodu z měst nemá, neboť i přes mnohá rizika se každý den do měst nastěhuje zhruba 200 000 lidí. Tímto Ben Wilson poukazuje na fakt, že i přes negativní vlivy lidé pořád považují města za důležitá centra. Města jsou v myslech lidí neustále vnímána jako centra vzdělanosti, luxusu a rozkvětu. Tuto myšlenku autor demonstruje na počtu vybraných měst v průběhu jejich historického vývoje.

Města jsou chápána jako velký kotel, ve kterém se mísí různé názory, emoce a znalosti. Výsledná směs přináší něco dosud nepoznaného, ryze nového a často pozitivního, co se týče evoluce lidstva a pokroku obecně. Dokud nevznikla města, lidstvo se neposouvalo dopředu. První města umožnila různým lidem vzájemně komunikovat. Díky střetu rozličných názorů se stala katalyzátorem nových principů, idejí a vynálezů, z nichž některé používáme v jistých úpravách až dodnes. Právě uvnitř měst vzniká potřebné bohatství, ze kterého lidstvo čerpalo, čerpá a v budoucnu čerpat bude. Tento argument autor podkládá na příkladu dvou měst. Zprvu je v knize zmíněn Řím a jeho čistota. Lidé využívali velkého množství veřejných lázní. Avšak

nešlo jen o místo, kde se mohli lidé umýt od veškeré špíny, nýbrž nabízelo i prostor pro řešení politiky, obchodu, pomluv či pozvánek k večeři. Každý, kdo chtěl vstoupit do života velkoměsta římského impéria musel navštěvovat lázně. Proces socializace právě zde nabíral na obrátkách, kde se chudý mohl potkat s bohatým. Na posedlost lázeňstvím lze nahlížet buď z úhlu posedlosti po čistotě a jasněho oddělení od barbarského světa držením se čistoty, nebo jako na místo, kde se scházeli lidé podporující město a jeho rozkvět. Druhým zmíněným městem je Londýn a jeho proslulé kavárny, které se zde nacházely jakožto veřejné budovy, jež nabízely prostor pro setkávání mnoha lidí, čímž docházelo k rychlému předávání informací. Právě během období revolučních válek 17. století se kavárny projeví jako důležitým místem pro získávání novinek. Bylo možné se v některých z nich setkat se zástupci aristokracie, filozofie, armády i učenců. V hospodách by bylo těžké dospět k rozumné konverzaci, ale pod vlivem kávy a kofeinu se lidé více vžívali do pletich, intrik a různých diskusí. Není divu, že v 18. století dominuje na světové scéně právě tento národ a jeho impérium.

Ben Wilson vidí ve městech budoucnost a ve své knize poskytuje mnoho informací k tomu, proč jsou města nepostradatelnou součástí většiny lidských životů, a to i přes stinné stránky, které jsou s životem v nich spojeny. Málokdo by řekl, že touží po životě v obrovském, hlučném, znečištěném, zalidněném a často také nebezpečném prostředí. Přesto tento popis dokonale vystihuje povahu megaměst, jako je například Lagos v Nigérii, jehož populace se neustále zvyšuje a dle odhadů také zvyšovat bude. Co tedy vede tolik lidí, nejen v dnešní době, ale také v průběhu celých dějin, k tomu, aby se vzdali mnohem kvalitnějšího životního prostředí, které jim nabízí život na venkově? Jsou jimi příležitost a naděje, pocit, že ve městě je zkrátka možné naplnit veškeré své ambice a dosáhnout svých životních cílů. A to bylo, je a navždy bude hlavním lákadlem všech měst.

Michal Bednář

BENEŠ, J. — JANEČKOVÁ, K. — FANTA, V. (eds.) 2022: Plužiny. Historické polní systémy České republiky. Kritický katalog výstavy. Praha, 207 s.

Tato publikace vznikla jako dvojjazyčný kritický katalog k výstavě s názvem „Plužiny“, která byla k vidění na Fakultě životního prostředí České zemědělské univerzity. Jde o výstup z projektu NAKI II na téma *Identifikace a ochrana dochovaných pozůstatků historických plužin*. Na katalogu se podíleli jak významní čeští ekologové, tak i archeologové. Tradiční pedagogický narativ o středověké ekonomice je založen na vystřídání dvojpolního systému trojpolním, který ale prakticky mnoho neříká o samotném ekonomickém systému. Základní ekonomickou jednotkou každé vesnice byla právě plužina. Ty však autoři nepojali pouze jako historický ekonomický systém, nýbrž také jako součást kulturního dědictví České republiky a dodnes patrný krajinnotvorný prvek, který si zaslouží ochranu.

Co to vlastně plužina je? Jde o ekonomické zázemí každé vesnice, v podstatě o souhrn veškerých zemědělských ploch středověkých sídel. V první kapitole autoři nastiňují cíle výzkumného projektu a vyzdvihují hodnotu zkoumání historických plužin i pro moderní ekologii, např. s ohledem na udržení vody v krajině. Ilustrují tím i mimo jiné i důležitost historického povědomí o plužinách pro ekonomiku moderní doby jakožto stabilního a udržitelného systému.

V České republice nejsou příliš často zachovány tzv. traťové plužiny, jelikož kvůli jejich výskytu v nížinách byly v průběhu staletí sceleny do velkých polí. Naopak tzv. záhumenicové plužiny jsou dodnes na mnoha částech ČR viditelné, což dokládá i bohatý obrazový materiál v publikaci, který ji příjemně doplňuje. Mezní pásy mezi jednotlivými plužinami pak dodnes vykazují bohatou biodiverzitu.

Autoři se věnují také tématu rychlé změny tradičního zemědělského systému v 50. letech 20. století, která měla za následek rychlou degradaci půd. Propojení středověkých a moderních dějin by v tomto případě mohlo zaujmout nejednoho pedagoga. Nejen ti pak jistě ocení odkaz na digitální výstup v podobě map, na kterých jsou znázorněny dodnes zachované historické plužiny. Podklady pro webovou aplikaci autoři získávali zejména ze starých mapových a písemných pramenů. Popisu vývoje mapování v Rakousku a Rakousku-Uhersku autoři věnovali i samostatnou kapitolu. Ta je opět vhodně doplněna obrázky znázorňující jednotlivé typy plužin na příkladu vybraných obcí.

Ve čtvrté kapitole „Plužiny v historickém kontextu“ autoři uvádějí velmi zajímavou zmínku o nepřesné dataci zakládání vesnic v písemných pramenech. Dle archeologických výzkumů je odchylka cca 100 let pro 13. a 14. století, pro vesnice založené již v raném středověku může jít i o 400letou odchylku od písemných pramenů! Archeologická data jsou však v současnosti dostupná jen pro malý počet sídel. Ve stejné kapitole pak autoři dělí zemědělské pozemky na terasovité, oddělené viditelnými hranicemi a otevřené. První jmenovaný typ je celosvětově rozšířen a jeho počátky sahají až do pravěku Číny. Terasovitě uspořádané pozemky jsou vhodné zejména pro oblasti se strmými svahy, kde pomáhají udržovat vláhu a zabráňují erozi půdy. Druhý typ je typický pro kontinentální Evropu a jde o plužiny, jak je známe i z České republiky. Jednotlivé typy plužin pak byly reakcí na přírodní podmínky dané lokality. Otevřená pole jsou známa především z Velké Británie 10. až 16. století.

V publikaci je také popsána stručná historie tradičního hospodaření v krajině. To je zejména díky mezním pásům porostlým vegetací mnohem šetrnější ke krajině než hospodaření moderní. Autorský kolektiv zde vyzdvihuje tento způsob hospodaření také s ohledem na plánování a ochranu současné i budoucí zemědělské krajiny. Věnuje se také samotnému systému osívání a právní otázce zemědělství. Tato pasáž je velmi vhodným doplňkem výuky o středověkém a novověkém hospodářství.

Druhá část katalogu od kapitoly 6 čtenářům představuje výsledky archeologického zkoumání. Kromě klasických výzkumů, např. na zaniklé vsi Pfaffenschlag nebo na vsích v okolí Kostelce nad Černými Lesy, se nově využívá při zkoumání plužin také letecká prospekce krajiny a dálkový průzkum země (LiDAR). Moderní terénní archeologie už dnes navíc využívá mnoho geochemických, pedologických a paleoekologických metod. Ty jsou v publikaci uvedeny, a to včetně svého potenciálu pro výzkum.

Kritický katalog obsahuje také 5 případových situací z různých míst České republiky. Těmi jsou slezská obec Valštejn poblíž Města Albrechtic, okolí hradu Rokštejn u Brtnice, oblast pod horou Oblík v Českém Středohoří, agrární terasy u krkonošské vsi Debrné a malebné záhumenicové plužiny v jihočeském Maloníně.

Při budování agrárních teras u Valštejna lidé evidentně systematicky upravovali skládáním vrstev břidlice sklon svahu, snad i kvůli zajištění vhodného hospodaření s vodou. Stalo se tak na začátku 17. století, což odpovídá založení obce dle písemných pramenů. Okolí hradu Rokštejna je pak vzhledem k dlouholetému archeologickému výzkumu věnován větší prostor. Vznik zemědělských teras zde sice odpovídá písemným záznamům k roku 1538, archeologicky však byl doložen také původní plužinový systém z přelomu 12. a 13. století. Osídlení okolí Oblíku se datuje už do 11. století, archeologický výzkum ale nově prokázal záměrné budování agrárních teras na počátku 14. století. V Debrném byly objeveny agrární terasy v záhumenicovém typu s drenážní vrstvou. Mimo jiné zde ale byl nalezen také půdní horizont ze 3. století n. l. Závěrečná případová studie z Malonína potvrdila zpoždění založení vesnic v písemných pramenech, jelikož nejstarší plužiny zde byly datovány do přelomu 12. a 13. století, tedy zhruba o 150 let dřív než je vesnice poprvé zmíněna písemně.

Zmíněné kapitoly sice nejsou pro laické čtenáře tolik čtivé, obsahují však velmi zajímavé informace. Bohužel zde zobrazené profily sond jsou příliš malé, tudíž na nich zkoumané vrstvy

nejsou viditelné, čímž jsou degradovány na pouhou výplň stránek. Naopak čtenáře opět jistě zaujmou letecké snímky současné podoby krajiny, na kterých jsou relikty plužin viditelné.

Kritický katalog Plužina lavíruje mezi odbornou a popularizační prací. První část je v podstatě apelem na ochranu historického dědictví ve formě historického ekonomického systému. Zároveň se autoři snažili upozornit na možnosti udržitelného hospodaření s krajinou, které fungovalo už v dávných dobách. Kritika tak míří zejména na velké lány polí a pěstování monokultur. Z historického hlediska je katalog vhodným doplňkem jak pro žáky, tak pro učitele 2. stupně ZŠ a odpovídajícího stupně SŠ. Povědomí o středověkém zemědělství se totiž zpravidla (v lepším případě) omezuje na faktografickou znalost trojpolního systému.

Jaroslav Novotný

KONEČNÝ, Michal: *Apollo a Marsyás – Příběh umění na Moravě*. Brno: Host; Vysoké učení technické v Brně – Nakladatelství VUTIUM, 2022. 678 s.

Chronologické zpracování přehledu dějin umění předkládá před zpracovatele tohoto tématu výzvu vyplývající z potenciálního rozsahu zkoumané problematiky a s tím související nutností autorův záměr adekvátně vymezit a smysluplně jej provázat. Tato publikace představuje zdařilý počín historika umění a památkáře Michala Konečného (působícího mj. Na Fakultě architektury VUT), který svého průvodce dějinami umění zaměřil geograficky na území historické země Moravy. Kniha vznikla ve spolupráci brněnského nakladatelství Host a Nakladatelství VUTIUM (VUT v Brně). Publikace nás provází příběhem dějin umění na moravském území od pravěku až do současnosti. Členění knihy do kapitol v zásadě odpovídá časové posloupnosti jednotlivých uměleckých epoch, přičemž některé z kapitol jsou zaměřeny na specifický umělecký žánr (Začátky fotografie na Moravě, Malířství na Moravě na přelomu věků), na vymezenou skupinu osob (Umění na Moravě a ženy), v jednom případě je pak celá kapitola věnována jedné osobnosti (všestrannému sochaři, štukatérovi, architektovi a podnikateli Ondřeji Schweiglovi, který ve svém uměleckém záběru během 18. století dokázal zpracovávat zakázky ve stylu baroka, rokokových forem i následného neoklasicismu).

Text publikace provází čtenáře jednotlivými uměleckými slohy s důrazem na nejvýznamnější stavby a umělecká díla. U každé z kapitol lze ocenit autorovo zasazení jednotlivých výtvarných stylů do společenských poměrů doby, ze kterých povstaly podstatné impulzy pro umělecká vyjádření, typická pro konkrétní epochy. Ke čtivému stylu publikace přispívá i autorův popis zajímavých detailů doby či okolnosti vzniku významných uměleckých děl. Často klíčovou roli sehrávala jak snaha zadavatelů z řad aristokracie o důstojnou reprezentaci na území své domény, tak povahové rysy těchto osobností. Takto například lichtenštejnský kníže Karel Eusebius „bez milosti vyhnal“ architekta Tencallu po zřízení nedostavěné kupole, která se měla stát hlavní chloubou kostela Nanebevzetí Panny Marie ve Valticích.

Autorovo pojetí výkladu se také věnuje vývoji jednotlivých uměleckých epoch, respektive ukazuje i jejich prolínání v průběhu dějin. Poukazuje tak na limity našich představ o tzv. „husím pochodu“ uměleckých epoch, které následují přehledně jedna za druhou. Styly uměleckých vyjádření se prolínají v závislosti na vkusu zadavatele a převažujících hodnotách v rámci konkrétní společenské vrstvy. Kontrast prolínání dvou uměleckých směrů autor ilustruje na příkladu přelomu 19. a 20. století. V tuto dobu vrcholí přestavba hradu Bouzova ve stylu historizujícího romantismu, k jejímuž dokončení došlo roku 1910. O rok později byl ve Vídni otevřen dle návrhu Adolfa Loose obchodní dům Goldman & Salatsch, předznamenávající nastupující styly moderní architektury, které na Moravě dosáhly ve funkcionalistické variantě vrcholu např. Ve tvorbě autorů L. Mies van der Rohe a B. Fuchse.

Kniha by díky čtivému stylu a krásným reprodukcím uměleckých děl mohla doplnit výbavu všech zájemců o poznávání dějin umění. Zároveň kniha vybízí k navštívení některé z nepřeberného množství obdivuhodných památek na území Moravy, které tvoří úctyhodné historické dědictví v prostoru střední Evropy.

Jan Egerle

ŠMERAL, Jiří: *Zmizelé Hřebečsko. Venkovské obce Moravskotřebovska a Svitavska na historických fotografiích*. Moravská Třebová: vlastním nákladem, 2022. 303 s.

Hřebečsko (německy Schönhengstgau) je název pro zaniklý německý jazykový ostrov nacházející se při historické zemské hranici Čech a Moravy, zahrnující města jako Svitavy, Moravská Třebová, Mohelnice, Zábřeh či Lanškroun. Jednalo se o největší jazykový ostrov v českých zemích. Jeho historie končí rokem 1945 vystěhováním většiny německého obyvatelstva. Od té doby region začíná psát novou kapitolu své historie a hledat (někdy více úspěšně, jindy méně) svoji novou identitu. Právě do tohoto prostoru, konkrétně pak do někdejších německých vesnic bývalého okresu Svitavy, tedy do okolí měst Moravská Třebová a Svitavy, zavádí čtenáře nová publikace novináře a historika Jiřího Šmerala nazvaná *Zmizelé Hřebečsko*, vydaná vlastním nákladem. Předně je třeba uvést, že problematice německé minulosti těchto obcí (zejména vesnic, u sídel městského typu je situace přece jenom lepší) je věnována menší pozornost, než je tomu u obcí, které mají kontinuálně českou minulost. Je to logické – často chybí řada relevantních pramenů, jsou hůře (nejen po jazykové stránce) dostupné či je snad někdy obecně v těchto obcích ve srovnání s těmi „starousedlickými“ menší touha po poznání jejich vlastní historie. To vše jsou důvody, proč je třeba vydání anotované publikace přivítat. Jsem toho názoru, že region, ve kterém žijeme, se promítá do naší vlastní identity, přičemž jeho historická složka je jeho podstatnou součástí a podílí se tedy na uvedeném procesu.

Publikace má poměrně jednoduchou koncepci – na úvod je umístěn krátký text představující sledovaný region, poté je představeno 59 jednotlivých obcí (nejprve ty na Moravskotřebovsku, poté na Svitavsku), a to vždy shrnutím jejich historie, významných staveb, některých zajímavostí apod. (v rozsahu 1–3 strany na obec) a následně vybranými historickými fotografiemi s popisy. Fotografie pocházejí z regionálních muzeí, Schönhengster Heimatbund Göppingen či archivu autora. Prostřednictvím těchto fotografií obce alespoň z části ožívají ve své původní podobě. Na daném prostoru samozřejmě nebylo možné podat ucelený přehled historie sledovaných obcí. Ostatně řada obcí by si do budoucna zasloužila vydání „své vlastní knihy“. Jako úvodní zdroj pro poznání historie regionu či obecně kulturní historické krajiny této oblasti je však třeba vydání této publikace jednoznačně přivítat. Pro případné další zájemce je škoda, že v knize nejsou často uvedeny zdroje informací (absentuje poznámkový aparát) či odkazy na další literaturu. Je přitom patrné, že autor prostudoval značné množství literatury i pramenů. Publikace by si také zasloužila projít výraznější jazykovou korekturou. To však nic nemění na tom, že se jedná o cenný střípek pro zájemce o poznání historie sledovaného regionu.

Miroslav Jireček

GROMAN, Martin: *Kriegel – voják a lékař komunismu*. Praha: Paseka; Ústav pro studium totalitních režimů. 2023. 568 s.

Jednu z možných cest poznávání dějin představuje porozumění historickým procesům perspektivou významných protagonistů. Anotovaná kniha pojednává o osobnosti lékaře a komunistického politika Františka Kriegla, jehož příběh dodnes poutá pozornost zejména tím, že je do jisté míry považován „dílem za hrdinu a dílem za padoucha.“ Těžko bychom pro zpracování tohoto příběhu hledali erudovanějšího autora, než je historik médií Martin Groman, který se tématu dlouhodobě věnuje a pro zpracování životních osudů F. Kriegla mohl využít kromě studia pramenů a literatury také svůj soukromý archiv, obsahující rozhovory s Krieglovými nejbližšími spolupracovníky a příbuznými.

Na stranách knihy sledujeme fascinující příběh muže, který se z Haliče dostává do meziválečné Prahy, kde studuje medicínu a seznamuje se s levicovými myšlenkami, které pro něj znamenají naději na lepší svět. Posléze se přes nasazení ve španělských interbrigádách (kde si pro svoji neústupnost a tvrdost v pozici vojenského lékaře vysloužil přezdívku „Žulový blok plný ohně“) a působení na poli válečné medicíny v Číně a dnešní Barmě dostává v uniformě americké armády zpět do Československa. Své komunistické přesvědčení posléze přetaví do angažmá v pražské organizaci KSC a ve vedení Lidových milic a stává se tudíž jedním z hlavních protagonistů únorového převratu v roce 1948. Přes funkci náměstka ministra zdravotnictví, vyhnutí se stranickým čistkám v procesu se Slánským (což dodnes představuje ne zcela vyjasněnou kapitolu Krieglova života) a krátké intermezzo na Kubě je v knize detailně popsáno Krieglovo působení v 60. letech, vrcholící v jeho rozhodnutí nepodepsat Moskevské protokoly po invazi sovětských vojsk v srpnu 1968. Groman akcentuje důležitý aspekt Krieglova rozhodnutí, kdy Kriegel za klíčový argument považuje kromě pozice v předsednictvu KSC také svoji roli poslance v parlamentní republice (kterou ČSSR je formálně na základě ústavy z roku 1960) a tudíž opakuje, že bez mandátu zákonodárců nelze předložený dokument podepsat. Podstatná část knihy následně popisuje Krieglův život v 70. letech, kdy se dostává do opozice k vládnoucímu normalizačnímu režimu a kritizuje vzdálenost praxe komunistického vládnutí od jeho původních idejí. Postaví se tak proti systému, který v předchozím období budoval a formoval. Jeho disidentská činnost posléze ústí v podpis Charty 77 a snahu angažovat se v kontaktu s tzv. eurokomunistickými stranami v západní Evropě.

Autor se nesnaží pomocí Krieglovy biografie rozřešit dilema, nastíněné v úvodu anotace, tedy zda po celou dobu čtení sledujeme příběh „kladného“, či „záporného“ hrdiny. Spíše se snaží ukázat, že rozpor v Krieglových pozicích v únoru 1948 a srpnu 1968 je do jisté míry pouze zdánlivý. V knize jsou přesvědčivě popsány Krieglovy životní zkušenosti a postoje, které Kriegla v kombinaci s jeho přesvědčením přivedly k výše zmíněným zásadním životním rozhodnutím. Další z možných pohledů na Krieglův životní příběh přidává na stránkách knihy evangelický duchovní Miloš Rejchrt, který v souvislosti s Krieglovým životním příběhem připomíná slova ruského přísloví: „Když ďáblu prodáš duši, je jeho, když mu ji ale dáš zadarmo, můžeš si ji vzít zpět.“

Jan Egerle

JÍCHOVÁ, Klára – RÁKOSNÍKOVÁ, Alena (eds.): *Dvě století Svaté Heleny*. Brantice: Citadela, 2023. 181 s.

V letošním roce si připomínáme dvě stě let od doby, kdy první Češi dorazili na území v té době rakouského Banátu a založili zde první vesnice – Elizabetu a Svatou Helenu. První z nich brzy zanikla, ve druhé žijí naši krajané a rozvíjejí svoji kulturu v kopcích nad Dunajem do dnešních dnů. Později vznikly v oblasti také další české vesnice – dodnes zůstaly zachovány obce Gerník, Rovensko, Bígr, Eibenthal a Šumice. Všechny uvedené vesnice jsou dnes součástí Rumunska. Naši krajané přitom žijí i v dalších městech a obcích v regionu i přilehlých oblastech nedalekého Srbska. „Český Banát“ se stal pro svoji zachovalou jedinečnou kulturu i rozmanité přírodní zajímavosti cílem řady turistů a milovníků historie. Nejen ty jistě potěšila řada publikací, vydaná při příležitosti dvousetého výročí příchodu krajanů do oblasti. Jednou z nich je anotovaná publikace přibližující historii, současnost i přírodní zajímavosti Svaté Heleny. O její vydání se zasloužily editorky Klára Jíchová (učitelka českých krajanů na školách ve Svaté Heleně a Gerníku) a Alena Rákosníková (Národní památkový ústav). Kniha vyšla s podporou MZV ČR, Velvyslanectví ČR v Bukurešti, Demokratického svazu Slováků a Čechů v Rumunsku, Plzeňského kraje a některých jednotlivců. Publikace obsahuje poděkování autorů, úvod Ivo Dokoupila (který v oblasti dlouhodobě působí) a zejména 19 kapitol stejného počtu autorů z řady institucí, nahlízejících na problematiku z rozličných perspektiv. Kapitoly jsou, tam kde se nabízel vhodný úryvek, vhodně odděleny citacemi ze „Školské kroniky“ z roku 1934 svatohelenského učitele Jana Schlögla.

Jednotlivé kapitoly jsou postupně věnovány historii obce (Jitka Močičková, Markéta Šantrůčková), emigraci a reemigraci krajanů (Jitka Močičková), urbanismu (Alena Rákosníková), stavitelství (Alena Rákosníková), církevním dějinám a náboženskému životu (Jitka Močičková), vývoji školství (Alena a Desideriu Gesce, Roman Močička), banátským zvykům a tradicím (Jiřina Langhammerová), lidové stravě (Kateřina Fuksová), pomístním názvům (Pavel Klvač), zemědělství a kulturní krajině (Markéta Šantrůčková, Václav Fanta), plodinám, zejména ovoci (Stanislav Boček), hospodářskému a společenskému životu (Alena a Desideriu Gesce, Markéta Šantrůčková), zaniklé Elizabetě pohledem „vyprávění“ rostlin v dnešní době (Pavel Kovář, Vít Kovář), lesům (Petr Maděra), loukám a pastvinám (Radomír Řepka), obratlovcům (Mojmír Vlašín), hmyzu (Robert Stejskal), krasu a vodě (Aleš Kučera) a jeskyním (Vít Kaman, Zdeněk Motyčka, Jan Sirotek). Poznámkový aparát publikace není průběžný, zdroje a prameny jsou shrnuty na závěr knihy. Připojeno je resumé v rumunštině a angličtině. Nechybí také ediční poznámka, týkající se zejména použitých pasáží ze zmíněné „Školské kroniky“.

Kapitoly jsou poměrně stručné, představující základní informace k dané problematice – v mnoha případech proto nenabízejí vyčerpávající přehled informací, což ostatně nebylo cílem anotované knihy. Ve svém celku ale tvoří čtivou, zdařilou a reprezentativní publikaci pokrývající široké multioborové spektrum problematiky. Atraktivnost knihy podtrhuje množství historických černobílých i současných barevných fotografií, připojených map, grafů, tabulek a zdařilých kreseb. Publikace tak jistě najde svoje čtenáře jak u krajanů (v Banátu i reemigrantů do ČR včetně jejich potomků), tak mezi milovníky tohoto krásného kousku země s výraznou a jedinečnou českou stopou.

Miroslav Jireček